

RELIKWIE KRZYŻA ŚWIĘTEGO

Okres Wielkiego Postu jest czasem szczególnej przemiany życia i pogłębienia wiary. W tym okresie w sposób szczególny adorujemy krzyż, na którym Nasz Zbawiciel „oddął ducha”. Krzyż Święty jest bowiem znakiem zbawienia, miłości Boga i chrześcijańskiej nadziei. Relikwie Drzewa Krzyża Świętego to najcenniejsze pamiątki Męki Pańskiej. Jest to również dobry moment do przybliżenia historii kultu relikwii Drzewa Krzyża Świętego.

Krzyż na którym umarł Chrystus, został po Jego śmierci wrzucony do cysterny wydrążonej w skale u stóp wzniesienia Golgoty. Z „Historii Kościoła” Sokratesa Scholastyka dowiadujemy się, że Apostołowie i pierwsi chrześcijanie w gminie jerozolimskiej otaczali kultem miejsce, w którym Jezus został ukrzyżowany, a zwłaszcza Jego grób.

Pomimo zniszczenia Jerozolimy przez wojska cesarza Tytusa w 70 r., kult ten trwał nadal, aż do wybuchu w 131 r. drugiego powstania żydowskiego. W 135 r. Jerozolima została zdobyta, a powstanie żydowskie zdławione. Gmina chrześcijańska, ze względu na swoje pochodzenie i skład etniczny musiała opuścić Jerozolimę.

Na gruzach świętego miasta cesarz Hadrian założył nowe, z układem urbanistycznym typowym dla miasta rzymskiego, które nazwał Aelia Capitolina. Na rozkaz cesarza miejsce kultu żydowskiego zostało zamienione w centra kultu pogańskiego.

Cześć, jaką chrześcijanie otaczali miejsce ukrzyżowania Chrystusa i Boży Grób, musiała być znaczna, skoro i te miejsca zostały przekształcone na ośrodki pogańskiego kultu. Na wzniesieniu Golgoty Rzymianie zbudowali Forum i Kapitol z posągami bóstw – w miejscu Grobu Chrystusa stanął posąg Jowisza, natomiast na Golgocie statua Wenery.

Po przyznaniu chrześcijanom, w 313 r. przez cesarza Konstantyna Wielkiego pełnej wolności religijnej, wierzący w Chrystusa przystąpili do odszukania krzyża, oraz miejsc, gdzie umarł i zmartwychwstał Nauczyciel. Jednym ze świadectw odszukania Krzyża Świętego jest wspomniane już dzieło Sokratesa Scholastyka pt.: „Historia Kościoła”. Scholastyk podaje w nim wiadomości o pielgrzymce cesarzowej Heleny około 326 r. W relacji tej przedstawia wydarzenia związane z odnalezieniem przez św. Helenę nie tylko Golgoty, lecz także krzyży do których przybici byli Jezus i dwaj łotrowie: (...) *Matka cesarza dowiedziała się o tym wszystkim. Kiedy więc kazała usunąć posąg bóstwa, wybrać ziemię z tego miejsca i oczyścić je z nawarstwień, znajduje trzy krzyże w grobie: jeden najświętszy, na którym rozpięto kiedyś Chrystusa, dwa inne natomiast - na których zmarli ukrzyżowani z nim łotrowie. Równocześnie znaleziono także tabliczkę Piłata, na której obwieścił on w różnych językach i za pośrednictwem różnych alfabetów, że ukrzyżowany Chrystus był królem żydowskim. A ponieważ nie było pewności co do tego, który ze znalezionych krzyży jest poszukiwanym Krzyżem, nie było jakie zmartwienie przeżywała matka cesarza. Wkrótce jednak usuwa powody smutku biskup Jerozolimy, noszący imię Makary. Rozprasza on wątpliwości, idąc za światłem wiary. Prosi bowiem Boga o znak i otrzymuje go. A znak ten był taki: pewna kobieta, jedna z mieszczanek Konstantynopola, od dawna ciężką złożona chorobą, bliska już była śmierci. Rozkazał tedy biskup, by do łoża umierającej przyniesiono kolejno każdy z trzech krzyży: wierzył on niezłomnie, że kobieta wyzdrowieje, jeśli dotknie świętego Krzyża. I nie zawiodł się w swej nadziei. Kiedy bowiem przynoszono jeden po drugim krzyże, nie będące drzewem Męki Pańskiej, kobieta w dalszym ciągu bliska była śmierci, tak jak i poprzednio. Skoro jednak wniesiono trzeci krzyż, ten prawdziwy, umierająca natychmiast nabrała sił i całkowicie wróciła do zdrowia. W ten sposób odnaleziono zostało drzewo Krzyża Świętego”.* (Przekład niniejszego fragmentu zaczerpnięto z książki Sokrates Scholastyk, 1986, „Historia Kościoła 1”, 17, tłum. S. Kazikowski, IW PAX, s. 109-110).

Największą część relikwii Krzyża Świętego cesarzowa Helena przekazała do sanktuarium Grobu Świętego w Jerozolimie, drugi fragment przesłała do Konstantynopola, a trzecią część przywiozła do Rzymu wraz z innymi relikwiami Męki Pańskiej i ziemią z Golgoty.

Już w 348 r. biskup Jerozolimy Cyryl zapisał, że relikwiami Krzyża Św. jest „zapełniony cały świat”, zaś Jan Chryzostom pod koniec IV w., odnotował, że chrześcijanie nosili na szyi cząstki krzyża oprawione w złoto. Relikwie Krzyża Św. odgrywały istotną rolę zwłaszcza podczas wielkopiątkowej liturgii adoracji Krzyża św., którą obchodzono w Jerozolimie już w IV w. Na pamiątkę znalezienia relikwii wprowadzone zostało święto Podwyższenia Krzyża Św. (Exaltatione s. Crucis), które obchodzono 14 września w Jerozolimie i w kościołach, w których przechowywano relikwie Krzyża.

W 614 roku Palestyna została zdobyta przez wojska perskie pod wodzą Cosroe II. Persowie spalili wszystkie kościoły w Jerozolimie, zamordowali ponad 26 tys. chrześcijan, 35 tys. wzięli w niewolę, a w końcu z miasta wywieźli srebrną skrzynię z relikwiami Drzewa Krzyża Świętego. W 622 r. cesarz Herakliusz wyruszył z Konstantynopola przeciw Persom i 3 maja 628 r. odzyskał cenne relikwie. Jeszcze w tym samym roku udał się do Jerozolimy i tu w uroczystej procesji złożył relikwie Drzewa Krzyża Świętego w bazylice Grobu Bożego.

Ze względu na stałe zagrożenie kolejnymi wojnami, relikwie Drzewa Krzyża Świętego zostały podzielone na tysiące drobnych cząstek i rozesłane do wielu świątyń poza Ziemią Świętą. Obok Jerozolimy największymi cząstkami szczyły się kościoły w Konstantynopolu, Aleksandrii, Antiochii, Edessie, Gruzji, Damaszku, Rzymie, Poitiers, na Krecie i na Cyprze.

Często dochodziło do kradzieży, a w późniejszym czasie do handlu relikwiami Męki Pańskiej i świętych. Wspomina o tym już pielgrzymująca w IV wieku do Ziemi Świętej Egeria w „Itinerarium”, informując że kiedy wierni adorowali relikwię Krzyża Św. w Bazylice Grobu Bożego „ktoś odgryzł i skradł kawałek ze świętego drzewa”. Warto również podkreślić, że już pod koniec VII w. rozwinął się na Zachodzie kult liturgiczny relikwii Drzewa Krzyża Świętego związany z uroczystością Podwyższenia Krzyża Św., a w następnym stuleciu również ze świętem Znalezienia Krzyża Świętego.

Kiedy w kolejnych wiekach rozwinął się ruch pielgrzymkowy do Ziemi Świętej, wracający z Jerozolimy pielgrzymi zabierali do swych rodzinnych miejscowości wiele relikwii, zwłaszcza Drzewa Krzyża Świętego, cząstki skały z Grobu Chrystusa, oraz ziemię z grobu Chrystusa i miejsca Wniebowstąpienia Zbawiciela.

Odbycie pielgrzymki do Ziemi Świętej nie było jednak dla wszystkich możliwe ze względu na znaczną odległość, kosztą i różne niebezpieczeństwa. Wielu jednak chrześcijan pragnęło uzyskać odpusty, jakie zyskiwali pielgrzymi w miejscach świętych w Palestynie, a także uczcić relikwie z Ziemi Świętej. Z tego powodu, w Europie powstała idea tworzenia zastępczych sanktuariów, w których wierni mogli uczestniczyć w obrzędach, które nawiązywały do obrzędów sprawowanych w Palestynie, pomodlić się przed relikwiami Męki Pańskiej i uzyskać odpusty Ziemi Świętej. Do pierwszych sanktuariów Pańskich poza Ziemią Świętą należały kościoły, w których przechowywano relikwie związane z życiem, męką i śmiercią Chrystusa.

Kult relikwii Drzewa Krzyża Świętego, a także kult narzędzi związanych z Męką Chrystusa był charakterystycznym elementem religijności chrześcijaństwa zachodniego w okresie wypraw krzyżowych. Arma Christi, uważano wówczas za „ozdobę Kościoła” i „leki świata”.

Obecnie największą część Krzyża Świętego posiadają m.in.: rzymskie bazyliki św. Piotra i Świętego Krzyża Jerozolimskiego, katedra św. Michała i Guduli w Brukseli, katedra Notre Dame w Paryżu, opactwo cysterskie w Heiligenkreuz w Austrii, oraz katedry w Pizie i Florencji.

W Polsce relikwie Krzyża Świętego znajdują się w wielu świątyniach m.in. na Świętym Krzyżu, w Lublinie, Elblągu, Boćkach, Częstochowie, Kcyni, Krakowie, Łomży, Owińskach, Pabianicach, Pacanowie, Pakości, Pińczowie, Przeworsku, Włocławku i Zamościu. Należy zaznaczyć, że w naszym kraju funkcjonuje obecnie sześć sanktuariów Relikwii Drzewa Krzyża Świętego, które znajdują się na Świętym Krzyżu, w Elblągu, Lublinie, Jeleniej Górze, Klebarku Wielkim oraz Wałbrzychu.

Pamiętajmy więc, nie tylko w okresie Wielkiego Postu, ale w każdym dniu naszego życia, o słowach św. Pawła skierowanych do Koryntian: „Nauka bowiem krzyża głupstwem jest dla tych, co idą na zatracenie, mocą Bożą zaś dla nas, którzy dostępujemy zbawienia”. W trudnych chwilach naszego życia przypomnijmy sobie zaś fragment pieśni:

„W krzyżu osłoda, w krzyżu ochłoda,
Dla duszy, smutkiem zmroczonej.
Kto krzyż odgadnie, ten nie upadnie,
W boleści sercu zadanej”